

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету соціології та управління

_____ Т. Ф. Бірюкова

« ____ » _____ 2023 р.

ПОЛІТИЧНА ГЕОГРАФІЯ
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
підготовки магістрів
очної (денної) форми здобуття освіти
спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-професійна програма «Політологія»

Укладач: Вагіна Олена Миколаївна, к. і. н., доцент, доцент кафедри політології

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри політології

Протокол № 1 від 1 вересня 2023 р.
Завідувач кафедри політології

_____ Є.Г. Цокур
(підпис)

Ухвалено науково-методичною радою
факультету соціології та управління

Протокол № 1 від 1 вересня 2023 р.
Голова науково-методичної ради

факультету соціології та управління
_____ Н.В. Горло
(підпис)

Погоджено
Гарант освітньо-професійної програми

_____ Є.Г.Цокур
(підпис) (ініціали, прізвище)

2023 рік

1. Опис навчальної дисципліни

1	2	3	
Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки	Кількість кредитів – 3	Вибіркова	
		Цикл дисциплін вільного вибору студента в межах спеціальності	
Спеціальність 052 Політологія	Загальна кількість годин – 90	Семестр:	
		3-й	-
Освітньо-професійна програма Політологія	Змістових модулів – 4	Лекції	
		12 год.	-
		Семінарські	
Рівень вищої освіти: магістерський	Кількість поточних контрольних заходів – 8	10 год.	-
		Самостійна робота	
		68 год.	-
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Політична географія» є ознайомлення студентів з історією розвитку політичної географії, різноманітними науковими школами та концепціями.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Політична географія» є: знати предмет, об'єкт та структури політичної географії; опанувати основи науки лімології, або науки про кордони, політичні функції кордонів; аналізувати політичну географію з адміністративно-територіальним поділом держави.

Згідно з вимогами освітньої програми студенти повинні досягти таких результатів навчання (компетентностей):

- Предмет і функції політичної географії;
- Функції й історичний розвиток кордонів;
- Принципи формування адміністративно-територіального поділу;
- Структуру, функції і політику міст.
- Застосовувати знання з політичної географії під час аналізу зовнішньої політики української держави;

- Робити експертні та консультаційні послуги з урахуванням знань з політичної географії;
- Аналізувати та надавати практичні рекомендації політикам в області політичної географії.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Політична географія» пов'язаний з курсом «Загальна теорія політики» у таких аспектах вивчення: засвоєння основних понять політичної науки, в тому числі, «політична система», «політика», «державна політика», впливу навколишнього та географічного середовища на відносини з іншими державами та суб'єктами політики; з курсом «Політична регіоналістика» – вивчення політико-адміністративних одиниць та адміністративного структурування світу, впливу цих факторів на міжнародні відносини; з курсом «Геополітика» – вивчення розвитку зв'язків та відносин держав-сусідів та їхнього взаємовпливу; з курсами «Етнополітологія» та «Політична культура» – визначення етносів, народностей, нації, політичної нації тощо як акторів, що визначають формат національних інтересів, стратегії розвитку суспільства тощо у процесі міжнародних відносин; з курсом «Теорія міжнародних відносин» у аспекті розвитку світової політики, тенденцій та впливу географічних та геополітичних факторів на політичні відносини.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Історія і перспективи розвитку політичної географії.

Тема 1. Історія розвитку політичної географії як наукової дисципліни.

Предмет, об'єкт та структура політичної географії. Політична диференціація простору. Взаємозв'язки між політикою та географією. Дж. Прескотт та його визначення політичної географії як науки про географічні наслідки політичних рішень та географічних факторах, які впливають на політичні рішення.

Територіально-політичні системи та їх взаємодія одних з одними та з географічним простором. Закономірності формування географічних умов та факторів політичної діяльності. Розбіжності змін економічного, соціального та географічного просторів. Причини динамічного розвитку економічно-географічного простору та відносно статичного розвитку соціально-географічного простору.

Світова та вітчизняна політична географія – основні концепції та ідеї. Етапи розвитку світової політичної географії. Внесок в політичну географію таких вчених як Р. Хартшорн, С. Джонс, Ж. Тоттманн. Позитивізм, структурно-функціональний аналіз, біхевіоризм та їхній вплив на політичну географію. Методи політичної географії.

Тема 2. Перспективи розвитку політичної географії та геополітики.

Предмет політичної географії та геополітики. Акцент на географічні фактори (політична географія) і політичні фактори (геополітика). Національні

школи геополітики. Основні геополітичні поняття: хартленд, римленд, світова вісь, таласократія, телурократія. Основні закономірності в геополітиці.

Ф.Ратцель та його 7 геополітичних законів. Вплив соціал-дарвінізму на розвиток геополітики. Зв'язок простору та народу. Р.Челен про зв'язок геополітики з політичними режимами. Обґрунтування переваг авторитаризму та телурократії в працях Р.Челена. Англосаксонська геополітика та обґрунтування переваг демократичного режиму. Ідеологізація геополітики в працях німецьких вчених. Нацизм та геополітика. Особливості розвитку вітчизняної геополітики. Порівняльний аналіз російської та української шкіл геополітики. Сутність євразійства. Школа євразійців та нові підходи до історичної ролі Київської Русі та монголо-татарської навали. Л.Гумільов та продовження євразійства. Військова школа вітчизняної геополітики.

Розділ 2. Структурування політико-географічного простору.

Тема 3. Сучасна лімологія.

Інституціональні основи розвитку сучасної політичної географії. Формування нової школи політичної географії та змінення її проблематики. Політична картографія. Теорія світових систем І.Валерстайна-Тейлора. Просторові рівні політики: глобальний, національно-державний та локальний, їх взаємозв'язок в теорії світових систем. Відмова від позиції про те, що світовий розвиток являється єдиною прямою. Концепція держави в політичній географії.

Еволюція геополітичних ідей. Зміна наукових уявлень про простір. Екзистенціальний підхід до простору та теорія цивілізацій. Теорія «вакууму» та її стратегічне значення. Глобалізація та її вклад в геополітику. Сучасна «географічна війна» та її особливості. Практика «географічної війни» в американській військовій операції у В'єтнамі.

Тема 4. Адміністративно-територіальний поділ в державі та роль внутрішніх кордонів.

Лімологія – наука про кордони. Теоретичні підходи до вивчення кордонів. Ж.Ансель та історично-картографічний підхід. Класифікація кордонів. Фактори класифікації – морфологія, природні особливості, історія, тривалість існування. Функції кордонів – бар'єрна, фільтруюча, контактна, функція відображення, регулювання, відділення та співставлення.

Дж.Прескот та функціональний підхід. Дж.Герц та географічно-політичний підхід. Закономірності відносин держав, пов'язані з функціями кордонів. Г.Стар та Б.Мост про зв'язок кордонів та частоти війн. ЄС та виникнення наднаціональних кордонів. Шенгенські угоди та виникнення прозорих кордонів. Вибух націоналізму та його вплив на відносини до кордонів ЄС.

Глобалізація та її вплив на роль та функції кордонів. Протириччя глобалізації. Нерівність в світовій системі та роль кордонів в підтриманні цієї

нерівності. Співвідношення кордонів та націй – примордіалістський, геополітичний та неоліберальний підхід.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с/п	лаб	сам.роб.			л	с/п	лаб	сам.роб.	
					інд.завд. (при наявності)						інд.завд. (при наявності)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Розділ 1. Історія і перспективи розвитку політичної географії.												
Тема 1. Історія розвитку політичної географії як наукової дисципліни.	22	2	2		18		23	2			21	
Тема 2. Перспективи розвитку політичної географії та геополітики.	22	2	2		18		21				21	
Разом за розділом 1	44	4	4		36		44	2			42	
Розділ 2. Структурування політико-географічного простору.												
Тема 3. Сучасна лімологія.	22	2	2		18		23	2			21	
Тема 4. Адміністративно-територіальний поділ в державі та роль внутрішніх кордонів.	24	2	2		20		23				23	
Разом за розділом 2	46	4	4		38		46	2			44	
<i>Усього годин</i>	90	8	8		74		90	4			86	

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія розвитку політичної географії як наукової дисципліни	2

2	Перспективи розвитку політичної географії та геополітики	2
3	Сучасна лімологія	2
4	Адміністративно-територіальний поділ в державі та роль внутрішніх кордонів	2
Разом		8

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія розвитку політичної географії як наукової дисципліни	2
2	Перспективи розвитку політичної географії та геополітики	2
3	Сучасна лімологія	2
4	Адміністративно-територіальний поділ в державі та роль внутрішніх кордонів	2
Разом		8

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія розвитку політичної географії як наукової дисципліни	18
2	Перспективи розвитку політичної географії та геополітики	18
3	Сучасна лімологія	18
4	Адміністративно-територіальний поділ в державі та роль внутрішніх кордонів	20
Разом:		74

Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання з курсу «Політична географія», враховуючи рівень підготовленості студентів магістратури, передбачає підготовку есе, проведення регіональної діагностики, представлення прогностичної моделі регіонального розвитку.

8. Види контролю і система накопичення балів

Контроль рівня знань студентів щодо засвоєння ними тем з дисципліни «Політична географія» включає:

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретних завдань.

Оцінювання відповідей на семінарському занятті:

- 4 бали – чітка повна змістовна відповідь на питання, оперування багатьма теоретичними джерелами, висока аргументованість відповіді, переконливе демонстрування власної авторської позиції;
- 3 бали – все вище перелічене, але при відсутності авторської позиції;

- 2 бали – змістовне доповнення;
 1 бал – поверховий виклад матеріалу;
 0 балів – відсутність відповіді.

Рубіжний підсумковий контроль проводиться по завершенні вивчення розділу у вигляді контрольної роботи або тестування.

Оцінювання контрольних робіт:

10-12 балів – повна змістова відповідь на всі завдання, оперування багатьма теоретичними джерелами, висока аргументованість відповіді, переконливе демонстрування власної авторської позиції;

7-9 балів – авторська позиція заявлена, але повністю не обґрунтована, викладення матеріалу засноване на знанні джерел, але без аналітичної позиції;

4-6 балів – поверховий виклад матеріалу, слабе знання теоретичних джерел;

1-3 бали – короткий поверховий виклад матеріалу, нечіткі та помилкові визначення понять;

0 балів – відсутність відповідей.

Підсумковий контроль проводиться по закінченні вивчення курсу з метою оцінювання результатів вивчення навчального курсу на завершальному етапі.

№	Вид діяльності / контрольних заходів	Кількість робіт / контрольних заходів	Кількість балів за 1 роботу / контрольний захід	Усього балів	
1.	Самостійна робота студентів	2	5	10	
2.	Відповіді та участь в обговоренні проблемних питань дисципліни під час семінарських занять	8	4	20	
3.	Рубіжна контрольна робота	2	12	24	
4.	Підсумкове тестування	1	6	6	
5.	Індивідуальне завдання	1	15	15	40
	Залік (2 теоретичних питання, термінологічне бліц-опитування)		25	25	
Усього		11		100	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		

D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

9. Рекомендована література

Основна:

1. Гольцов А.Г. Геополітика та політична географія : підручник. Київ : ЦУЛ, 2019. 416 с.
2. Гудзеляк І., Ванда І. Політична географія: навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 180 с.
3. Дністрянський М. С. Політична географія України : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 348 с.
4. Стафійчук В.І. Політична географія світу : навч. посіб. Херсон : Олді-плюс, 2016. 308 с.
5. Сюткін С.І. Політична географія : навч. посіб. Суми : ТОВ ВПП «Фабрика друку», 2017. 120 с.

Додаткова:

1. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 203 с.
2. Блій Г. де, Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти. Київ : Либідь, 2004. 740 с.
3. Гольцов А. Г. Політична географія : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 256 с.
4. Жупанський Я. І. Історія географії в Україні. Львів : Світ, 1997. 267 с.
5. Книш М.М. Політико-географічна глобалістика : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 484 с.
6. Кузишин А.В. Вплив європейських традицій на формування партійної та електоральної культури населення Західної України (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.). *Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український щорічник з Європейських Інтеграційних Студій*. Вип. ІІІ. Луцьк : Терен, 2019. С. 197-206.
7. Купрієнко Д. А., Дем'янюк Ю.А., Діденко О.В. Державна територія і державний кордон: навч. посіб. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. 256 с.
8. Трохимчук С.В., Федунь О.В. Політична географія світу : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 422 с.
9. Яценко Б.П., Стафійчук В.І., Брайчевський Ю.С. Політична географія і геополітика : навч. посіб. Київ : Либідь, 2007. 255 с.
10. Waszwarow M. Compendium wiedzy o geografii politycznej i geopolityce. Warszawa-Lodz : PWN, 2002. 191 s.
11. Barbag J. Geografia polityczna ogolna. Warszawa : PWN, 1997. 330 s.
12. Blacksell Mark. Political Geography. London and New-York : Routedge, 2006. 243 p.
13. Flint C., Taylor P. Political Geography: World Economy, Nation-State and Locality. Harlow : Prentice Hall (Longman), 2011. 340 p.
14. Otok S. Geografia polityczna. Warszawa : PWN, 2001. 202 s.

Інформаційні ресурси

1. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. Львів–Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 236 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bzhezinski_Zbigniev/Velyka_shakhivnytsia.pdf.
2. Добиш М.П. Сучасні тренди електорально-географічних досліджень в світі та розвиток електоральної географії в Україні. *Український географічний журнал*. 2018. № 4 (104). С.

- 33-40. URL:
https://drive.google.com/file/d/1jmk9mS8feFpVZo4dpn_dneRHL82t0O67/view?usp=sharing.
3. Інтерактивна мапа адміністративно-територіальних одиниць України: URL:
<https://atu.decentralization.gov.ua/?fbclid=IwAR111gdFTz8AhbVJC6Hizf3SYSXFYtIdGzeUA2A0wEYsmUeidhdl3vYfd4U#atlas>.
  4. Кузишин А.В. Просторовий аналіз електоральних симпатій населення західноукраїнського регіону за підсумками виборів до Верховної ради 2019 року. *Вісник ОНУ*. Сер.: Географічні та геологічні науки. 2020. Т. 25. Вип. 2 (37). С. 153-172.
https://drive.google.com/file/d/1jnmZVmrDi1MLSz-yk2TOWdd_1Bt6QEXf/view?usp=sharing
  5. Jones M., Jones R., Woods M., Whitehead M., Dixon D., & Hannah M. *An Introduction to Political Geography Space, Place and Politics*. Routage, 2015. URL:
<http://elibrary.vssdcollege.ac.in/web/data/books-com-sc/bcom-1/An%20Introduction%20to%20Political%20Geography-%20Space,%20Place%20and%20Politics.pdf>.
  6. *Political Geography. An interdisciplinary journal*. URL:
<https://www.journals.elsevier.com/political-geography>.
  7. *Political Geography. An overview: ScienceDirect Topics*. URL:
<https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/political-geography>.